

A CIGÁNYOK KÖLTÉSZETE

CSÁNYI LASZLO

1.

Nem sokkal azután, hogy a cigányság Magyarországon megjelent, találunk feljegyzéseket, amelyek a jövevények zenei képességeit dicsérik, a XVIII. századtól kezdve pedig minden emberöltőnek volt hírnévre jutott cigányprimása. A cigányság természetesen csak interpretálója volt egy meglévő zenekultúrának, s az a zenészréteg, amely előbb a nemes-séggel, majd a dzsentrivel került úr—szolga kapcsolatba, végeredményben gyökerét vesztette; az úr szemében örökké „a cigány” maradt, a cigánysághoz pedig csak vérségi kötelék fűzte, s lassan szokásait, sőt nyelvét is elvesztette. A cigányság mégis elsősorban ezen a rétegen keresztül került be a köztudatba, mint a magyar úr-mulatók szórákkoztatója, az ősi cigánykultúra pedig, a zene és a verselés, jórészt mindmáig felfedezetlenül, vagy immár végképp elfelejtetten lappang a mélyben. Még az utolsó évtizedek folklór-láza is kevés figyelmet fordított rájuk, s nem számítva Hermann és Wlislócki romantikában gyökerező, sok szempontból vitatható értékű gyűjtőmunkáját, a köztudat a cigányságot ma is a cigányzenével azonosítja. A „cigányoktól elfogadott dalok”, amelyekről Bartók a magyar népzene kapcsán ír, nem jelentik természetesen a cigányság saját zenéjét. Igaz ugyan, hogy cigány zenekultúráról végeredményben nem is lehet beszélni, elvesztek, vagy még felfedezetlenek eredeti stílusjegyei, s magyar, orosz és főleg délszláv dallamanyag jellemzi mai muzsikálásukat, sajátos torzításokkal és cifrázásokkal. Figyelemreméltó Hunfalvi felismerése Magyarország etnográfijában, 1876-ból: „A magyar zenét eltanulván mintegy sajátukká tették, s most úgy jellemzik a magyar társadalmat, mint a paprika a magyaros ételt. De hogy azt a zenét nem magukkal hozták, hanem itt sajátították el, abból lehet következtetni, mert csak a magyar cigányok ilyen zenészek.”

Kutatásaink során azt tapasztaltuk, hogy a mai cigányság, amely már csak egészen kis hányadában őrzője az ősi kultúrának, s maga sem fordít különösebb gondot a dallamra, mellékesen kezeli, s egy-egy cigányközösség rendszerint alig tud 15—20 dallamnál többet. Valószínűleg nem tévedünk, ha ezt a heterogén és jelentéktelen zenét rögzítő elemként fogjuk fel, a szövegmondás ritmikai emlékeztetőjéül. Minden költészet a zenéből keletkezett, s a cigányságnak, írásbeliség híján, különösen szüksége van erre a zenei kötőanyagra. Ugyanezt látszik bizonyítani

az is, amit dél-dunántúli gyűjtésem egész során át tapasztaltam, hogy ugyanarra a dallamra, „áriára”, hat-nyolcféle verset is elmondanak, teljesen függetlenül a szöveg, a mondanivaló hangulatától. Így történik meg, hogy szomorú, elnyújtott dallamra tréfás szövegű versek is kerülnek és megfordítva. Ugyanerre az eredményre jutott a 40-es évek jeles cigány népköltési gyűjtője, Csenki Sándor is. „Anyagunk nagy része — írja Csenki a »Pusztuló cigányhagyományok nyomában« című tanulmányában — magyar népdalvariáns. Igen sok pentaton dallam kerül felszínre, s érdekes, hogy cigányhangsorú dallam alig akad. Annál több a dúr, moll, frig hangsorú. Általában a dallamanyag pusztulóban van.”

Amennyire jellegtelen képet mutat a cigányság mai zenéje, annyira változatos, sokféle és sajátos szépségekben bővelkedő a költészete. Ezt a népi verselést önálló egészként kell felfognunk, mert nemcsak idegen hatásoktól mentes, hanem minden tudatos irodalmiságtól is. Varázsa épp ebben a spontaneitásban van, s bizonyos következtetéseket enged a népköltészet eredetére is. Egy élő népköltészet — helyesebben az egyetlen élő népköltészet — vizsgálatánál egyébként is elkerülhetetlen ez az induktív módszer, amely arra csábít, hogy a költészet ősforrását keressük ennél a mindig versre kész, állandóan a közlés vágyától sarkallt, kizárólag verbális élményekben élő népben, amely gátlástalanságában éppen az ősforrást hordja magában.

Voltaképp minden cigány született költő, s a vers jóformán napi szükséglete. Azt hiszem, nagyon kevés cigány van, aki ne tudna verset szerezni, „kompenálni”, s nemegyszer voltam tanúja Szekszárdon és Bátaszéken, amikor megadott témára verset rögtönöztek kérésemre, azaz a természetességgel, ahogyan mi borral vagy kávéval kínáljuk a kedves vendéget. A vers alapötletében egyéni alkotás, de végső formáját a közösség adja meg, amelytől aztán maradandósága is függ. Ha a vers nem tetszik, ha nincs sikere, a versmondót nem éri gúny, nem bélyegzik meg; a szó irodalmi értelmében nincs jó vagy rossz szerző. Ha ellenben tetszik az új szerzemény, a közösség — hisz a cigányok mindig csoportokba verődnek — azonnal formálni kezdi, „ad notam” igazítja, hogy megkeresse az emlékezetet biztosító rögzítő dallamot.

Valószínűleg nem túlozunk, ha az így keletkezett alkotásban valami ősi, mitikus-rituális elemet is feltételezünk; mással aligha lehetne magyarázni azt az áhítatot, ami a vers keletkezését, majd elfogadását kíséri. Ez a jelleg domborodhatott ki azokon a dalnokversenyeken is, amelyeket még az első világháború előtt is rendeztek a nagyobb cigánytelepeken. Az öregek még ma is élénken emlékeznek ezekre a versenyekre, amikor messze tájakról érkeztek az énekesek és hallgatók, s egy-egy ilyen dalnokverseny napokig is eltartott. Állítólag az 1940-es években volt az utolsó dalosverseny valahol Székesfehérvár környékén.

Az európai kultúrában élet és irodalom régen különvált, az irodalom bizonyos mértékig elvesztette azt az ünnepi jelentőségét, amit kezdetben nemcsak jelentett, hanem ami életre is hívta. A cigány költészetnél ez a különválás nem történhetett meg, a cigányvers megőrizte ünnepi jellegét, aminek az sem mond ellent, hogy ezek a versek kivétel nélkül a mindennapi életből fakadnak, s jóformán alig terjednek túl a tényközlésen. Ennek a költészetnek vaskos, majdnem röghöz kötött realiz-

musát csak a megfogalmazás közvetlensége, ez a magától értetődő természetesség avatja olyan költészetté, amely bármely nép költészetével egyenrangú.

Elsősorban lírai elemekből táplálkozik, nincs benne tájleírás, s elbeszélő elem is csak ritkán. A versekben a cigányélet apró eseményei jelennek meg, lólopás, leánykérés, legények hívogatása, az utóbbi évtizedekben pedig — a hajdani szigorú cigányerkölcs lazulásának jeleként — az asszonyok hűtlensége. A téma mindig a lehető legegyszerűbb, rendszerint semmivel sem több, mint a puszta ábrázolás, egy helyzet, érzelmi állapot megfogalmazása. Mi hát a vonzó benne? Nyilván a megfogalmazás ténye, a formába öntés, amit Osvát Ernő szellemesen a „saját kifejezésében teljesülő érzésnek” nevez.

A költészetnek egyébként sincs szüksége szünet nélküli pátozusra, még csak a mondanivaló újszerűségére sem. Babits ír valahol arról, hogy ha tartalmi kivonattá szűkítjük a világirodalom nagy alkotásait, rendszerint nem marad belőlük semmi. A rossz értelemben vett romantika arra is bőven szolgáltatott példát, hogy az érzés őszintesége vagy hőfoka önmagában nem válik költészetté. Az igazi művészet mindig egyszerű, s minden bizonnyal ebben a sallangtalan egyszerűségben rejlik minden népköltészet hasonlíthatatlan varázsa.

A cigány népi verselésnél mindehhez hozzá kell venni azt is, hogy eleven népköltészet, amely ma sem veszítette el termő erejét, s állandó és közvetlen kapcsolatban áll az élettel. Az alábbi vers, amit ide iktatok, a Tolna megyei Mőzsön keletkezett, nyilván az utóbbi években, s „népdallá” vált; az egész mözsi cigányság ismeri:

Ha bemegyek a faluba,
bemegyek a tanácsházhoz,
megkérem, hogy elnök elvtárs,
adja ki a munkakönyvem.
— Munkakönyvet nem adhatok,
mert nem vagytok jó munkások.
— Megiszom egy kis pálinkát,
s kezembe fogom a munkát!

A versnek cigány megfelelője nincs, s itt kell rámutatnunk a cigány népi verselés másik fontos sajátosságára: kétnyelvű költészet. A cigány nyelvű versek mellett nagyon sok a magyar is, de nem ritka az olyan vers sem, amelyben a két nyelv elegyedik, magyar szavak fordulnak elő a cigány szövegben, néha pedig egy-egy magyar versszak tarkítja az eredetit, mint a Csirik ljóri kezdetű versben is, ahol ez az ötsoros magyar versszak fordul elő:

Gyertek lányok, sirassátok,
mert nektek is jó anyátok.
Hárman vagyunk mi testvérek,
egyik jobbra, másik balra,
a harmadik be van zárva.

Itt nemcsak arról van szó, hogy számos cigány szót már elfelejtettek, s magyarral pótolták, mint ebben a verssorban is, amelynek fordítása is felesleges: Kezeledik o hajnalo. A cigány költészet az egyetlen két-nyelvű verselés, s ez a tény a korábbi feltételezést látszik megerősíteni: a megfogalmazás, a verbális élmény az elsődleges érték, s jobbára az is teljesen alkalomszerű, hogy mikor melyik nyelvet használják. Ezért hiányzik belőle az egzotikum: a cigány költészet nem népi különlegesség, hanem megfogalmazása a valóságnak, amely egy sajátos életforma keretein belül találja meg az emberit, minden népköltészet igazi értékét, amely egyben maradandóságának is feltétele.

A cigány verselés formáját illetően Hermann Antal amiatt panaszkodott, hogy „túlnyomó részben a legkezdetlegesebb fejlődési stádiumot mutatja”, mert „majdnem kivétel nélkül négy vagy negyedfeles trocheusi sorok”. Kifogásolja a gyakori párrimeket is, hiányolva a bonyolultabb formákat. Ugyanakkor azonban gyűjtőtársa, Wlislócki Henrik 1890-ben publikált „Volksdichtungen der siebenbürgischen und südungarischen Zigeuner” című kötetében formagazdag és változatos verseket adott ki. Igaz ugyan, hogy az eredeti szöveget nem közölte, s bár bevezetőjében fordítási módszeréről azt írja, hogy célja „der Original wörtlich zu geben in treuer, unverfälschter Gestalt, ohne es irgendwie zu verschönern oder zuzustützen” — mégis jogos a gyanú, hogy ezek a bécsi, biedermeieres csengő-bongó versek jelentős változáson mentek át Wlislócki keze alatt.

A választ Hermann lebecsülése és Wlislócki kicsinosított fordításai között kell keresnünk. Népköltészettől soha nem lehet és nem is kell formai bravúrokat várni; a népi verselő szemében soha nem az irodalmi szempont a meghatározó. A formát mindig a legkézenfekvőbb megoldás jelenti, s ez biztosítja egyben a kifejezés könnyedségét, közvetlenségét is. Szabolcsi Bence mutatta ki, hogy a nyugat-európai versformák egy része hogyan alakult át népi képletté: „köztük van a sapphói vers — írja —, mely egész Európában gazdag népi termést fakasztott, köztük az alkaiosi vers, mely a középkor folyamán jellegzetes himnusz-ritmussá változott át”. A cigányság formaátvétele sajátos társadalmi-gazdasági helyzeténél fogva természetesen sokkal bonyolultabb, mint akár a magyar népköltészetben és zenében is. A makám-elv érvényesülési formája is ennek megfelelően sokkal lazább, bár a mai cigányvers tanulmányozása sejtetni engedi, hogy vers és dallam különválása előtt sokkal kötöttebb, a közösség hagyományaihoz kapcsoltabb lehetett költészetük. Kodály maga is feltételez valami „hagyományos, primitív eredetiséget”, de ennek lassan körvonalai is elmosódtak.

A mai cigányvers így is elég változatos formát mutat. A Hermann által észrevett trocheikus sorok ma is uralkodók, s újabb versekben is kedveltek, amit az is magyaráz, hogy cigány nyelven ez a legkönnyebben megfogalmazható sor, mert a cigány nyelv bizonyos mértékig maga is trocheikus lejtésű. Híres költeményük, a megölt legényről szóló ballada, végig négyes trocheusokból áll:

Kutka théle po fojovó,
kirávele terni romnyi,
duje pujon, táj dej másen.
(A folyónál lent az asszony,
főz az asszony a folyónál,
tyúkot készít, halat is főz.)

E leggyakrabban előforduló képlet mellett megtaláljuk a magyar ütemezésű formát is, mely a legváltozatosabb képet mutatja. Tartalmilag is, formáját tekintve is, magyar népdal változata a következő:

Lási rátyi tedel o dél dále, hej!

A gyakorlatlan fül is megérzi a 4—4—3 beosztást, ami pontosan egyezik magyar megfelelőjével: Adjon isten (édesanyám) jó estét. Hasonló beosztású a következő is:

Amároker szulumendár fedime,
száni csugnyi pejmeszálja sudine.
(Zsuppból készült a mi házunk teteje,
kezemben a cifra ostorom nyele.)

Magyar ütemezést mutat a következő nyolc szótagú sor is:

Holjajlasz o / kircsimári,
khe pa gardem / le sel glázi.
(A korcsmáros de mérges lett,
összetörtem száz üveget.)

Bonyolultabb ütemezésű ez a régi cigányvers:

Náj mán / vejipe / lume de / khácsi
(Nincs a világon semmihez kedvem.)

A következő sor tizenhárom szótagos, összetétele: 4 — 4 — 5:

Muri romnyi / csina vésel / csina dirábel
(Feleségem nem lopott, de nem is varázsolt.)

Gyakori a szabályos alexandrin is, mint ebben a versben:

Téle zeleno vés lebutron tanyázin
(Messze a zöld erdő cigányok tanyája) —

vagy az újabb keletű versben:

Ande Peste gélen, po motori beslem
(Mért indultam Pestre, motorral mért mentem)

A forma azonban soha nem válik öncélúvá; hangulati segítője a mondanivalónak, ellentétben az emlékezést rögzítő dallammal, ami csak alá-húzza, hogy vers és „ária” között nem kereshetünk kapcsolatot. Egy

régebbi keletkezésű vers jó példa erre, melyben a lótolvaj cigány menekül a pandúrok elől. Az egész vers párbeszéd, menekülés közben beszélget a férj és feleség, ebből derül ki maga a történet is. A hat szótagos sorokból álló vers szaggatott, kapkodó soraival is a menekülés sietségét, izgalmát érzékelteti:

— Dik pálpále, babám,
csávene dosále?
— Savész hutyléna,
ke pásoná, babám.
(— Nézz hátra, csillagom,
nem jön-e a pandúr?
— Jönnek, babám, jönnek,
A nyomunkban vannak.)

A forma így válik szerves részévé a versnek, sajátos zenét teremtve. Az a látszólagos egyszerűség, amit a cigány vers az első pillanatban mutat, végeredményben sokrétű, szövevényes forma, mely mindig pontos és végleges egyensúlyt igyekszik keresni a tartalommal.

2.

A XIX. század felfedezte a népköltészetet, de úgy tűnik, mintha csak egy irodalmi kíváncsiságot akart volna kielégíteni, vagy egy kész elméletet akart volna igazolni. Bizonyos mértékig ezért lehetett minden „népi” egyben romantikus is, pontosabban: az irodalmi népiesség, ami nálunk Kisfaludy Károllyal kezdődött, ezért vált külön a népitől.

A romantikus tájban a cigányság csak staffage lehetett, s a tájékozatlan köztudat ma is Jókai regényeiből, Puskin, Mérimée elbeszéléseiből meríti a cigánysággal kapcsolatos ismereteit. A cigány népi verselésben mindennek természetesen nyoma sincs: talán valamennyi népköltészet közül a cigányvers a legrealistább, a leginkább mentes a balladai homálytól, jelképrendszerektől.

Már hangsúlyoztuk, hogy ez a költészet elsősorban ábrázolni akar; a közlés vágya nem terjed túl a szüksézávú tényeken. Ha irodalmi szándékról egyáltalán lehet beszélni, az egyetlen cél a valóság tömör ábrázolása, melynek még a választékos kifejezésekre sincs szüksége. Mert ez a költészet minden szálával a valóságban gyökerezik, minden vers mögött a mindennapok szerény élménye áll, a megtörtént és átélt, az egyetlen valóság. Ezt szedik versbe, melynek egyetlen funkciója, hogy a közösségben is felkeltse az elbeszélő érzelmeit, emlékeztetve egy tragikus vagy tréfás eseményre. Éppen ezért minden versnek van személyekhez kapcsolódó tárgyi alapja is, amire egyes kirívó esetekben emlékeznek is, mint a megölt legényről szóló híres balladánál, amely állítólag Komárom mellett történt meg, s szereplőinek további sorsáról sok mindent beszéltek el a szekszárdi és a mőzsi cigányok.

Ebből a valósághoz kötöttségből következik, hogy kifejezéseiben is pontos, mindig a lényegre törő ez a költészet. A szerelmes legény például így sóvárog az egyik versben a leány után:

Ötszáz pengőt adnék,
 hogy veled lehessenek.

A szerelmi vágnak pénzben kifejezett értéke van, s mentes minden illúziótól: a legény nem az életét vagy mindenét kínálja fel, még csak hitegetni sem akarja a lányt, hanem egészen pontosan ötszáz pengőt ígér. Ez a vágyakozás tehát nem képletes, egyáltalán nem valami szószátyár ábrándozása. Egy másik vers, amely ünnepre hívja a rokonokat, pontosan felsorolja az ünnepi lakomát, a hordós káposztát, melybe belefőzik majd a disznó orrját, a pogácsát, a kalácsot, a végén pedig a csábítások és ígéretések helyett csak ennyit közöl a rokonokat hívogató vers:

Vígan legyetek velünk.

Az 1914-ben keletkezett háborús vers komolyan és tudálékosan ezt mondja:

Ha golyóval lőnek,
 abból nagy baj nem lesz,
 ha gránáttal lőnek,
 akkor aztán végem.

Cigány versmondóim ezt úgy magyarázták, teljes meggyőződéssel, hogy a golyót ki lehet bírni, mert csak átszalad az emberen, de a gránát robban és szétszakítja, akit eltalál.

Egy négysoros, a cigány verselés egyik remeke, megkapó tömörséggel ábrázolja a hiú, dologtalan asszonyt:

Elindult az asszony,
 hogy lovat itasson.
 Hej, dehogy itatta,
 magát csinosította.

További idézetek helyett még néhány sort a megölt legényről szóló balladából, amelyre már többször is hivatkoztunk. A vers tartalma ennyi: a legény csábít egy lányt, aki azonban nem mer megszökni vele, mert fél a bátyjától. A legény tanácsára a leány megöli a bátyját, hogy ne álljon szerelmük útjába, majd a gyilkosság után már ő hívja a legényt. A vers így folytatódik:

— Itt vagyok hát, szép csillagom,
 megteszed-e kívánságom,
 jössz velem, vagy bolondítasz?
 — Nem megyek el, asszony, veled,
 mert engem is megölsz egyszer.

Ennél egyszerűbben nem lehet elmondani valamit, s varázsát is ez az egyszerűség adja meg, mely óvakodik minden pátosztól, s mivel csak a valóságból táplálkozik, a hatáskeltést is a valóság ábrázolásától várhatja. (A téma rokonsága érdekes összevetésre ad alkalmat O. Wilde drámájával, A páduai hercegnővel: hogyan mondja el a népköltészet s hogyan

ábrázolja a rafinált, minden hatást előre kiszámító költő ugyanazt a történetet!)

A variánsok, a versek vándorútja, gazdagodása vagy szegényedése teljesen ismeretlen, ezért nem tudjuk ellenőrizni, hogy milyen utat tesz meg a vers keletkezésétől addig, amíg valóban közösségi költeménnyé válik, mert az általánosan ismert vers, amelyet minden cigánytelepen tudnak, nagyon kevés (a ritka kivételek közé tartozik a megölt legény balladája). Úgy tűnik, mintha minden cigányközösségnek önálló költészete lenne: gyűjtésem során azt tapasztaltam, hogy húsz-harminc kilométeres távolságok is teljesen új világba vezetnek. Sőt, egy-egy idegen vidékről származó vers, amit a messziről érkezett rokon vagy odavetődött vendég mond el, legtöbbször csak meghallgatásra talál, a közösség ritkán fogadja el sajátjának. A szekszárdi cigányoknál tapasztaltam ezt, akiket húsz-harminc évi távollét után keresett fel egy Fejér megyébe szakadt rokon öregasszony. Több olyan verset is elmondott, amelyet vendéglátói nem ismertek, a cigány hallgatóságra azonban alig volt hatással, egyszerűen tudomásul vették, s ki is mondták a véleményüket, hogy ők sokkal jobbat tudnak „komponálni”. Ez természetesen távolról sem bizonyítja azt, hogy az egyes cigányközösségek verselése egyáltalán nem hathat egymásra.

A magyar népköltéssel azonban jóformán semmi kapcsolata nincs. Előfordul ugyan — de ez is ritkán — magyar népdal cigány nyelvű átköltése, de „irodalmi” hatásról beszélni nem lehet. A magyaros formát is csak olyankor használják, ha a zenei rögzítő elem, az „ária” kívánja meg.

Végül még egy kérdésre kell felelnünk. A cigányság korábbi, sőt mai állapota, társadalmi és gazdasági helyzetének alacsony volta és bármely népköltéssel vetekedő népi verselése között bizonyos ellentmondás látszik. Lehetséges-e, hogy egy nép jóval magasabb rendű költészetet termeljen ki, mint amilyen anyagi-társadalmi helyzetéből következne? Az ellentmondás azonban csak látszólagos. A művészet mint társadalmi tudatforma a valóság sajátos visszatükröződése, amely csak kölcsönhatásban és nem feltétlenül egyenes arányban áll a gazdasági alappal. Már Marx rámutatott erre a politikai gazdaságtan bírálatához írt bevezetésében: „A művészet meghatározott virágkorai korántsem állnak arányban a társadalom, tehát egyben az anyagi alap, úgyszólván szervezetük csontrendszerének általános fejlettségével.” Marx itt a görögökre hivatkozik, a mi esetünkben azonban megállapítása ugyanúgy érvényes a cigány népi verselésre is. Voltaképp az emberi lélek teremtőerejének, a művészetnek a csodája ez, amikor egy kis közösség szinte az állati lét határán, de épp a közösségi élet kohéziójának eredményeként olyan művészetet mutat fel, amely magasan felette áll életkörülményeinek.

BALLADA A MEGÖLT LEGÉNYRŐL

Kutka théle po fojóvo,
 kirávele terni romnyi,
 duje pujon tájdojmásen.
 Láte gélasz oterno rom.
 — Phenta mange terne romnye
 leszme vahogy diláreszma.
 Nástigláv tu terna romá,
 szima jek pral komudarelmé.
 — Depe kodo sajszutisztu,
 zsa andovés hutylil szapesz
 mérges sonész táj tirávlesz
 tyepráseszke leszki jigre
 sárgulindasz,
 kanaj dujtoj vojde hálasz.
 Kérá vilász terno sávó,
 — Szocsirandan terne phene?
 — Duje másen take pujosz,
 szandele mán sengizumi.
 — Dema tehav terne pheje.
 — Ve tringye szóra kácsi csálem.
 Káná jekraj hálasz ándal,
 leszki jigri sárgulindasz.
 — Anta phene muro seránd
 khete hára opeustál.
 — Szárteláv tyiro cseránd
 inkább dévtu e bucsamá.
 — Tájháj hálena, táj sutenma
 szanda csoro lubihári.
 — Pentá mánge terná prálá,
 teljesited kivánságu,
 de leszma vágy hogy dileszmá?
 — Nástig lávtu terne phene
 tájkám vimán murdáre sza.
 Kánákodo Manci sundasz
 ok nej ráke voj inkerdász.
 Pahaj Devla szome kerdem
 jek pral szaszma murdaldemlesz,
 szánda szoszle bárá demla
 Szándá báro kurvaságo.
 Usti opre mule dále,
 táj ingerma pasalute.

BALLADA A MEGÖLT LEGÉNYRŐL

A folyónál lent az asszony,
főz az asszony a folyónál,
tyúkot készít, halat is főz.
Odamegy a legény hozzá:
— Mi jót főzöl, te szép asszony?
Jössz velem, vagy bolondítasz?
— Nem mehetek veled, legény,
megölne a bátyám érted.
— Azon könnyen segíthetnénk.
Az erdőben fogj egy kígyót,
mérges kígyót főzd meg néki,
ha egy kanállal megevett
majd megsárgul
a második végez vele.
Hazaért a bátyja s mondta:
— Mi jót főztél, húgom, nékem?
— Itt van a tyúk, neked készült,
a halból meg levest főztem.
— Adj hát ennem, éhes vagyok,
harmadnapja mind koplalok.
Vett belőle egy kanállal
s megsárgult az egyik fele.
— Jaj, húgocskám, adj egy párnát,
holnapra majd meggyógyulok.
— Minek adnék neked párnát,
tuskó is jó fejed alá.
— Megétettél, elemésztesz,
egy legényért elpusztítasz.
— Itt vagyok hát, szép csillagom,
megteszed-e kívánságom,
jössz velem, vagy bolondítasz?
— Hogy mehetnék, asszony, veled,
engem is megölnél egyszer.
Mikor Mancí ezt hallotta
Dunának ment bánatában.
Jaj, istenem, mit is tettem,
egy bátyám volt és megöltem,
én istenem, mit is tettem,
megcsalt az a legény engem.
Kelj fel, anyám, halott anyám,
és vigyél el magad után.

BŰSULÓ

Gélasztár e romnyi,
 palpála csávilasz,
 kinger daszla dévla
 o személ vonato.
 Te gélá sztár baba
 mukaba te zsáltár,
 maj palpále ávlá
 kana ruciápe.
 Kana ruciápe
 pa duje gyeszende,
 pa duje kurkende.
 Dévla á mudarma,
 Márjo álsiszármá,
 megtetraij ike
 lá szána gázsá sza.
 Palakodó Dévla
 csigindij teméjráv,
 csigindij teméjráv
 szandek dopas császó.

Elment már, elment már
 az én feleségem,
 elvitte, elvitte
 jaj, a személyvonat.
 Ha elment, hadd menjen,
 menjen az útjára,
 visszajön majd talán,
 ha elunta magát.
 Ha elunta magát,
 két nap múlva itt lesz,
 két hét múlva megjön.
 Istenem, ne hagyj el,
 Szűz Máriám segíts,
 hogy én is élhessek
 a feleségemmel.
 Akkor azt se bánom,
 ha mindjárt meghalok,
 ha mindjárt meghalok,
 egy fél óra múlva.

MIT KERESSEL...

Szo rodesz tu prala pekado vidéka?

— Rodav mura gazsa Kati csarakavla.

— Thaj raklem la po cigánytelepo,
 pej lumnyi nemzeta.

— Mit keresel, sógor, ezen a vidéken?

— Keresem, nem lelem Kati feleségem.

— Itt a cigánysoron lakik a közelbe,
 lotyó a menyecske.

KELJ FEL, ANYÁM...

Ustyio-pre mamó,
 na szov a ba katyi,
 ávri szóvesz mamó,
 tye duj kále jáka.
 Csi szovav, csi szovav,
 muro sero dukal,
 alo la mo lyatar.

Kelj fel, anyám, kelj fel,
 ne aludj már annyit,
 kialszod fekete
 szemedet, mamó hej!
 — Nem alszom, nem alszom,
 fáj a fejem, nyomja
 gond sötét abroncsa.

HEJ, TE MICI

Hej de Mici urav tu,
 aven e rom mangetu.
 — Csilav mamó me romesz,
 deterni szim lume me.

Sej trádesztu sóvarsov,
 angla Mici csiszan rom.
 Sin lulugyi andejbár,
 tekandesz mange sukár.

Hej, te Mici, öltözz fel,
 lánykérőbe jöttek el!
 — Nem megyek én férjhez még,
 mert fiatal vagyok még.

Indulj, testvér, elmehetsz,
 nem kellesz a Micinek,
 Mici helyett szakajthatsz
 egy virágot magadnak.

ELINDULT AZ ASSZONY

Bisaldem la romnya
 grasztesz tepiával.
 Csi piadasz grasztesz
 sztaj maklaszpe vojdeári.

Elindult az asszony,
 hogy lovat itasson.
 Hej, dehogy is itatta,
 magát csinosította.

BIZTATÓ

Lela, prala, lela
 pala tute,
 ke vikade méresz
 andalate.

Vedd el a lányt, vedd el,
 ne gondolkozz, vedd el,
 hiszen csak miatta
 sorvadsz el, epedsz el.

Piravelo sávó
galbeni papucs,
paleleszki zsená
galbeni cipella.

Sárga cipőt húztál,
úgy járkálsz utána,
s a lány cipője is
éppen ilyen sárga!

MONDD MEG NEKEM . . .

Kote puso tutar,
kamesz ma vajnicši?
— Kamav tu, kamav tu,
csináslig briszto tu
pán sela potyino,
jokkar csumido tu.

Mondd meg nekem, mondd meg,
szeretsz-e még engem?
— Szeretlek, szeretlek,
soha nem feledlek,
ötszáz pengőt adnék,
hogy veled lehessenek!

A ZALÁNAK HÍDJA

De singyol téle
a Zala kopódo,
tena avel perdal
muriszáni gázsi.
Perel téle Cuni,
tej pánrumi cohá
palakodó tyillo
tyiloli papucs.
— Szoszte pereltéle
khana csikamlemtü,
murokáló gázso?

A Zalának hídja
szakadjon alatta,
ha a feleségem
átaljönne rajta.
Cuninak a selyem
szoknyája essen le,
utána meg piros
cipőjét vesse le.
— Barna legény, miért
essen le a szoknyám,
mikor nem szeretlek?

A KIS VERÉB

Csirik ljóri szál pejmálja,
szoszko hiro andam mange?
Kodo hiro ánden tuke,
mulí paslyoly tyideori.
Habol aki memeljori,
pasaláki sztungo csucsi.

Gyertek lányok, sirassátok,
mert nektek is jó anyátok.
Hárman vagyunk mi testvérek,
egyik jobbra, másik balra,
a harmadik be van zárva.

Vésa, vésa zelenona,
desukarszan tyepátrencá,
kade sukar tye patrenca,
szára sejá le balenca.

A kis veréb száll a rétre,
mi hírt hozol, kis veréb?
Rossz hírt hozok, bizony rossz hírt,
holtan fekszik jó anyád.
Bal oldalán ég a gyertya,
szíve mellett gyertya ég.

Gyertek lányok, sirassátok,
mert nektek is jó anyátok.
Hárman vagyunk mi testvérek,
egyik jobbra, másik balra,
a harmadik be van zárva.

Erdő, erdő rejts el engem,
takarj be a leveleddel,
zöld lomb és az ág úgy rejtsen,
ahogy hajam rejt el engem.

A HÜTLEN TINCSI

Náj mán véjipe lume de kháncsi,
mert muklyász szász muaro sukár Tincsi
zsámel o beng szokámél é lubnyi,
de zev mánge máj thánószté o gyi.

Gelyán mándár pálpále té ná ávész
mertu lubnyi muaro jilo chászérezsz,
télá pódo séj inkrész tyo sóro,
sáj ohénász tu mange máj mistorro.

Nincs a világon semmihez kedvem,
mert a Tincsi, jaj, elhagyott engem,
ki tudja, hogy merre jár a szajha,
szívem mégis szomorkodik rajta.

Ha elmentél, vissza se jöjj többé,
búsítottad szívemet, örökké,
elnyelhetne már a víz is téged,
szót se szólok, többet rád se nézek.

(Alsónyéken jegyezték fel, 1885-ben)